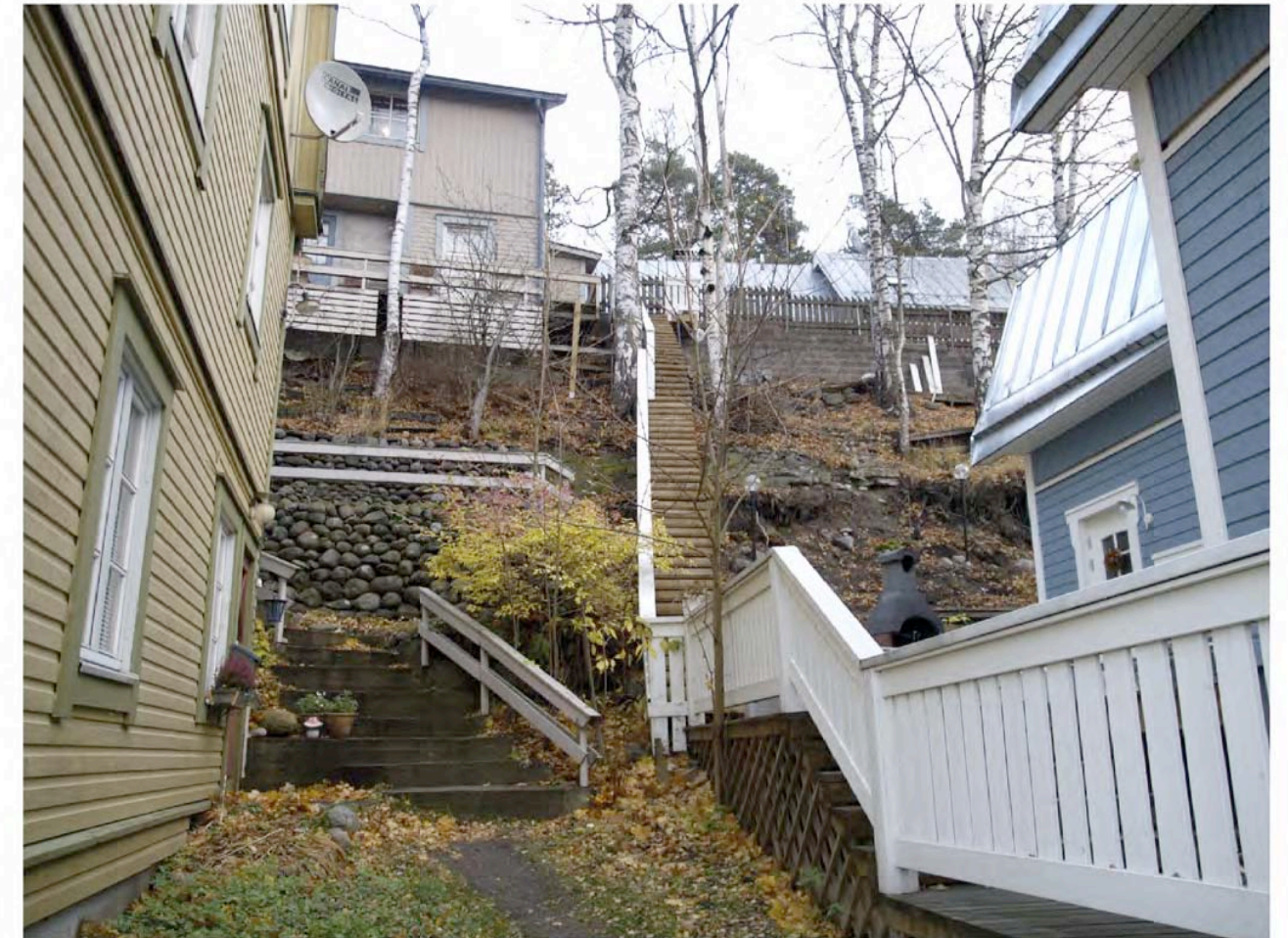

Leikkauslinjalla 2 on yksi Pispalan rakennetun alueen jyrkimmistä kohdista. Ns. Vuorenmaan valtakunnan päätalo on nelikerroksinen ja jokaiseen kerrokseen on maantasosisäänkäynti. Maasto nousee rakennuksen kohdalla noin 10 metriä.

Näkymä Vuorenmaan tontin itäreunalta yläpuolella kulkevan Kannaksenkadun suuntaan.

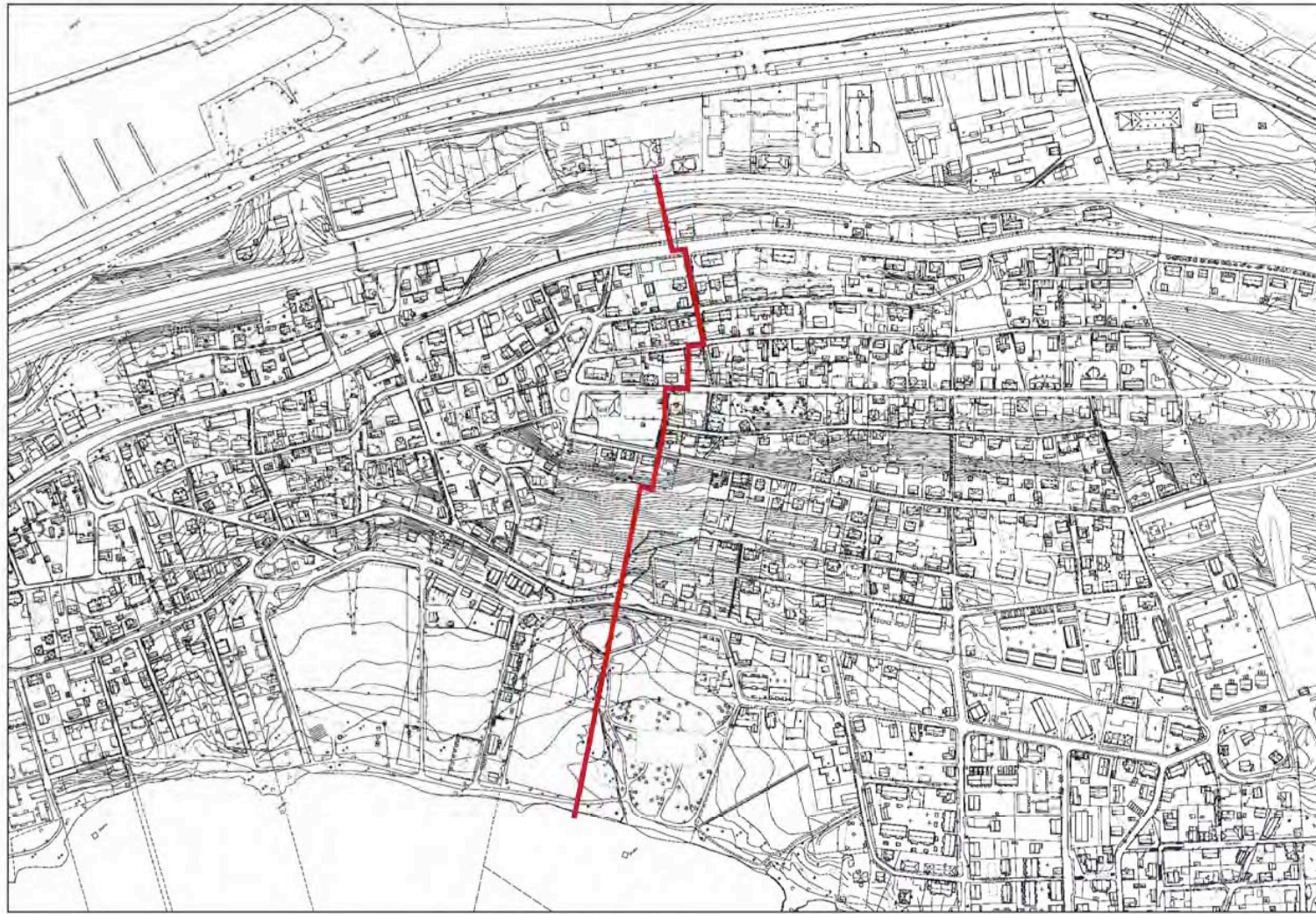
Näkymä Provastinpuiston länsiosaan Pispankadulta.

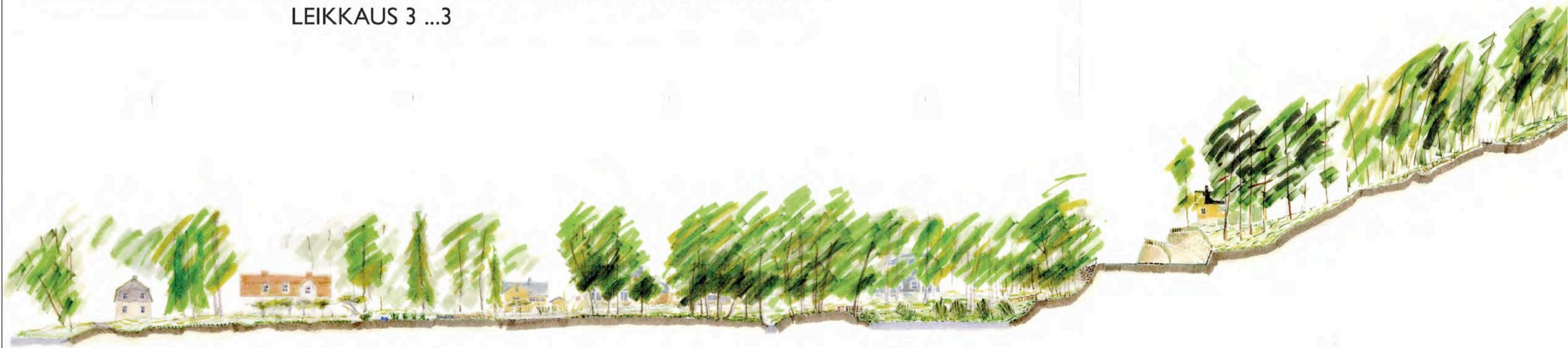
Näkymä Provastinpuiston itäosaan Provastinkadulta.

Myös harjun pohjoisrinne on jyrkkä, vaikka korkeusero Näsijärveen on matalampi kuin Pyhäjärveen. Näkymä Ahjolankadulta.

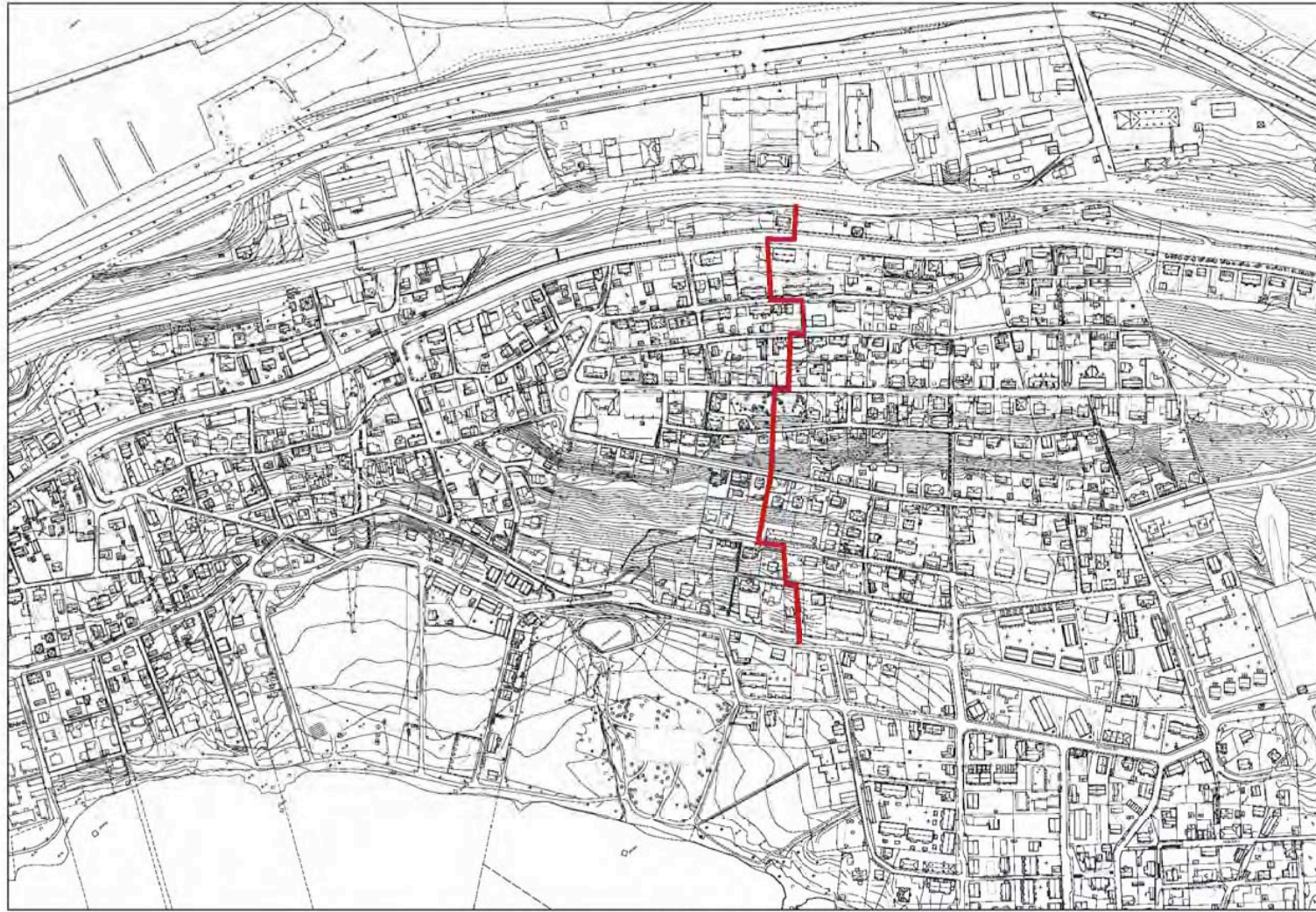

LEIKKAUS 3 ...3

Maastoleikkaus 3 Pyhjärveltä Tahmelan viertotielle, Pispán koululle ja edelleen radalle. Näkymäsuunta länteen.

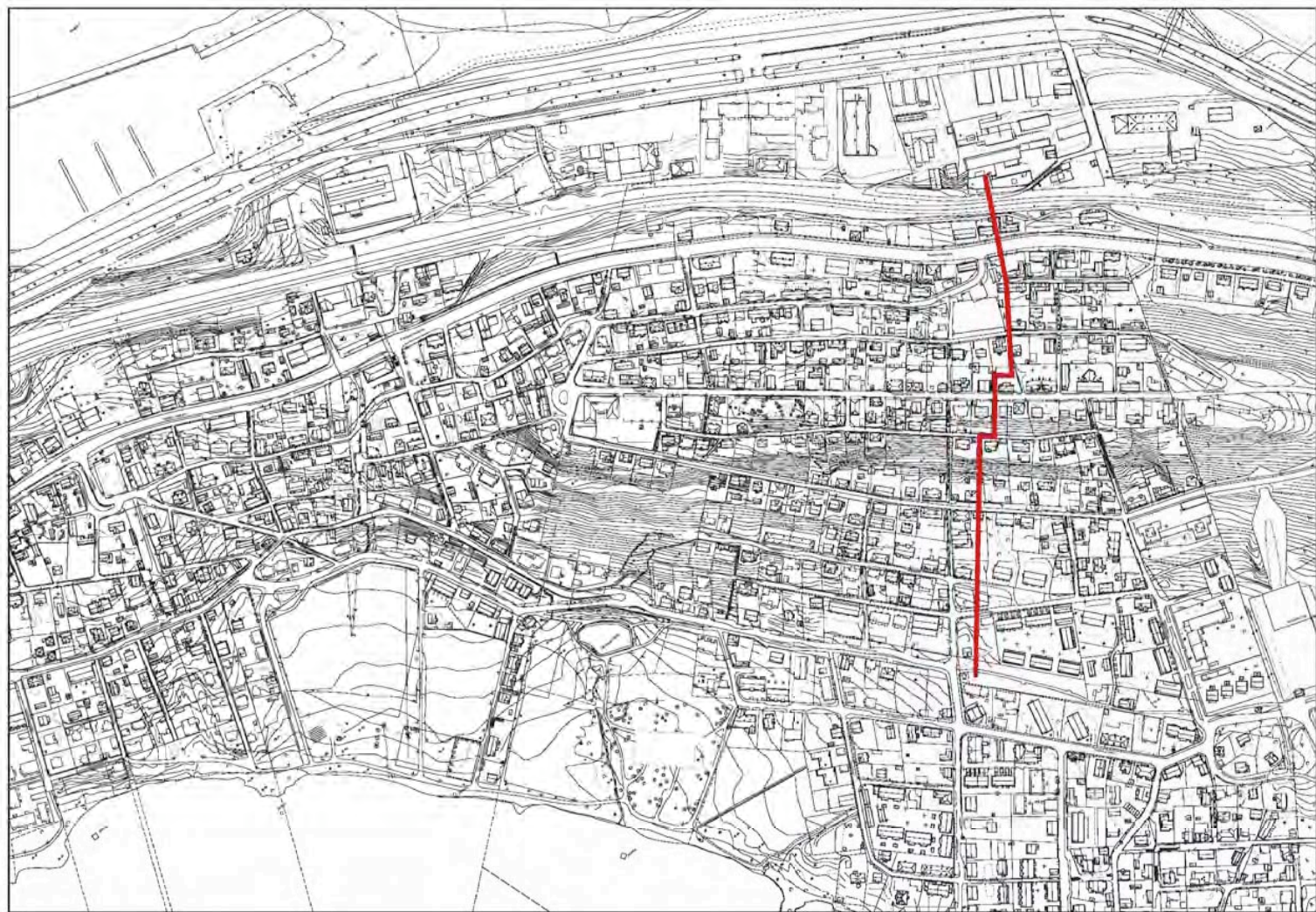

LEIKKAUS 4 ... 4

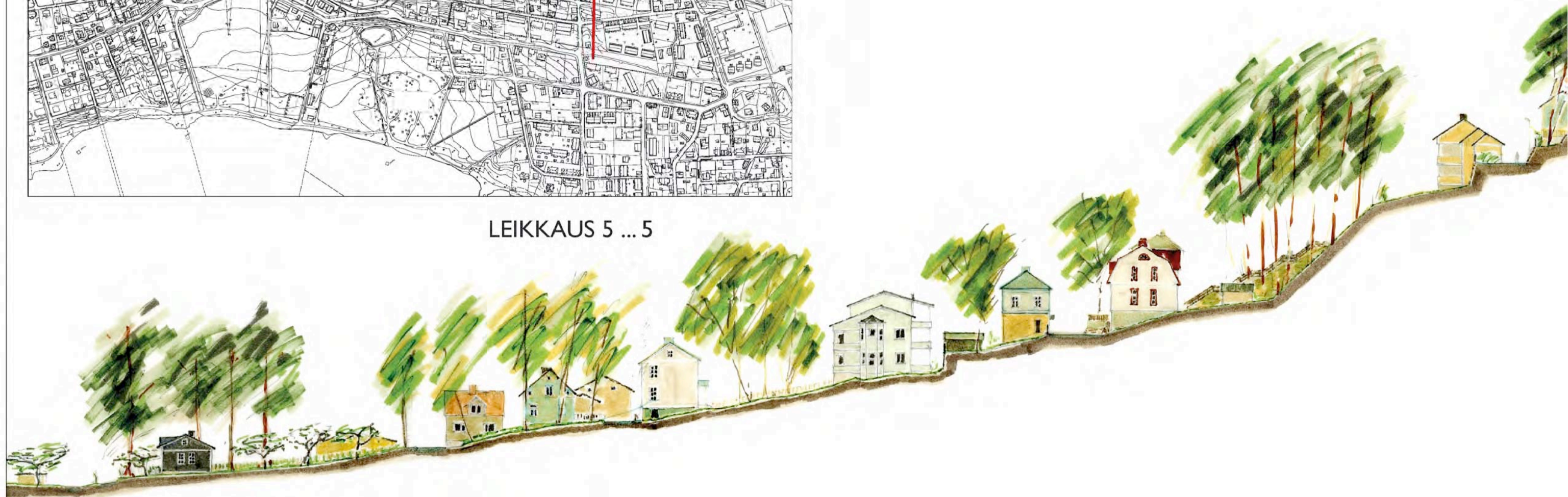

Maastoleikkaus 4 Tahmelan viertotieltä Provastinkadulle, Vesisäiliönmäelle ja edelleen radalle. Näkösuunta länteen.

LEIKKAUS 5 ... 5

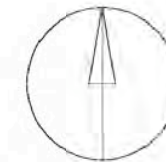

Maastoleikkaus 5 Tahmelan viertotieltä Pispalan valtatielle Pispalanportaiden itäpuolelta. Näkymäsuunta länteen.

- MERKINNÄT
- KAAVAN MUKAINEN VIHERALUE
 - KASVIMAA

PISPALAN MAISEMASELVITYS
VIHERALUEET

MA-ARKKITEHDIT
29.4.2005

Ilmakuva vuodelta 1995, © FM-Kartta Oy.

PEITTEISYYS

Ilmakuvan avulla on esitetty selvitysalueen peitteisyys.

Avoimia vihreitä alueita on käytännössä enää etelärannan kasvimaalla. Punainen tukkitie, Harmaan tukkitien yläosa ja Tahmelan viertotieltä nouseva koulupuiston haara vaikuttavat niillä kulkevista suhteellisen avoimilta, mutta ilmakuva paljastaa, että ne ovat melko peitteisiä.

Kirkkopuistoa on hoidettu puoliavoimena kulttuurimaisemana, jossa niitypohjalla kasvaa suuria yksittäispuita. Kirkkopuiston vieressä on liikerakennuksen tontti, joka yhdessä Kirkkopuiston kanssa muodostaa arvokkaan avoimen luonteisen kokonaisuuden.

Vesisäiliönmäen rinne on pysynyt puuttomana.

Vanhoin karttoihin verrattuna avoimet alueet ovat säilyneet samoilla alueilla, rannan tuntumassa olleilla entisillä pelloilla ja niityillä. Niiden määrä on rakentamisen lisääntymisen myötä kuitenkin selvästi pienentynyt.

Tyhjät tontit muodostavat väliaikaista avointa aluetta. Niillä on usein vanhaa arvokasta kulttuurikasvillisuutta, joka voi levitä myös viereisille alueille. Tällaisia alueita ovat kasvimaan Y-tontit ja kenttäalueet sekä Mäkikadun Y-tontti. Näistä laajin on kasvimaan alue, joka rantaan ja Tahmelan lähteeseen liittyessään muodostaa arvokkaan yhtenäisen viheralueen. Kasvimaakäyttö soveltuu alueelle hyvin.

Pihojen, puutarhojen ja puistojen puusto on lisääntynyt ja samalla entiset avoimet maisemat ja näkymät ovat etenkin kesällä ummessa. Lisääntyminen on kiihtynyt 1970-1980 -luvulta lähtien, eivätkä kaikki sen seuraukset vielä edes ole näkyvissä. Mikäli kasvillisuuden, lähinnä puuston määrä lisääntyy edelleenkin, Pispalan kulttuurimaisema kasvaa umpeen.

Umpeenkasvua on nähtävissä myös kasvimaalla, rantapuistossa ja etenkin harjun rinnepuistoissa. Männikön alta nousee tiivistä vesää. Pölkkymetässä on ilmeisesti kevättalvella 2005 tehty vesakon raivausta, jonka ansiosta komea mäntymetsä pääsee oikeuksiinsa ja pystyy jatkossa menestymään. Raivauksia tulee tehdä säännöllisesti.

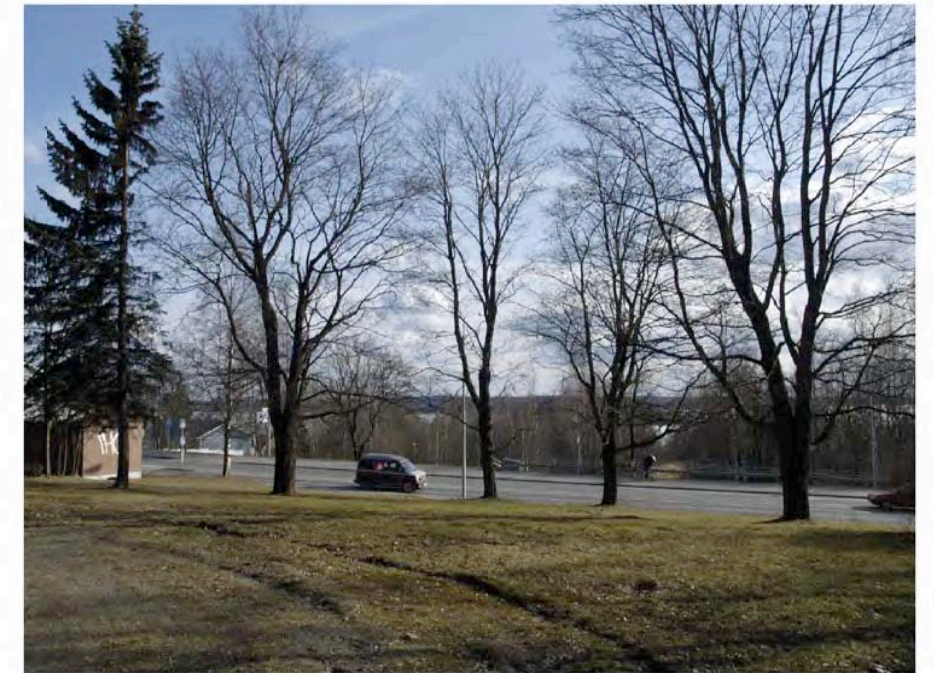
Kasvimaalla on sekä kulttuurihistoriallisesti, maisemallisesti että toiminnallisesti arvokas vihreä alue. Se sopii hyvin pispalalaisuuteen ja palvelee soraharjun kuivilla rinteillä asuvia.

Punaisen tukkitien puisto on viehättävä kulkureitti.

Provastipuiston halki kulkee ilmeisesti lasten talvinen (ja nopea!) oikoreitti. Männyt ovat Pispalan harjualueen puistojen tunnusmerkki.

Kirkkopuisto on perinteisempi puisto nurmipintoineen ja suurine puineen.

Pispalan nykykartta yhdistettynä
Kuninkaan karttaan

MA-ARKKITEHDIT 29.4.2005

MAISEMAN HISTORIAA

KUNINKAAN KARTTA

Kuninkaan kartalla (mittaus vuodelta 1781) näkyy Pispalanharjulla ollut Pispalan talo ja harjua seuraileva päätie. Tie on kulkenut harjun pohjoislaidalla, ilmeisesti sen korkeimmalla kohdalla itäosassaan Pispalan valtatie linjalla. Vanhin tie on yhä näkyvä paikoin katuna, paikoin kevyen liikenteen väylänä radan eteläpuolella. Erämiehenkatu lienee tätä vanhaa tielinjaa, samoin sen jatkeena oleva kevyen liikenteen väylkä seurakuntatalon länsipuolella Pölkkymettässä.

Viereisen sivun kuvassa Kuninkaan kartta on sijoitettu nykykartalle. Kartta osuu muuntamatta hyvin paikoilleen. Pispalanharjun pohjoisosan rantaviiva on eri kohdalla. Tällä alueella on ollut vuosien varrella runsaasti täyttöjä, eli rantaviiva on aikaisemmin ollut etelämpänä.

Kuninkaankartan mukaan nykyiset rakentamattomat alueet ovat olleet 1700-luvun lopussa niittyjä. Pispalan vanhoille pelloille on eri vaiheissa rakennettu Hyhkyn ja Pulkksaarenkadun asuinalueet ja viimeksi Pispalan pihat -yhtiö.

Kartassa on esitetty alueen korkeimmat mäenharjanteet vaaleina kumpareina. Niitä on harjun päätteessä koulun ja Mäkikadun kohdalla, ilmeisesti hieman liian pohjoisessa nykykartan suhteisiin nähden, sekä Tahmelan Ansionkalliolla. Myös Pynnikin jyrkimmät rinteet on kuvattu samalla merkinnällä.

Ote Kuninkaan kartastosta. Pispala on kartan oikeassa yläreunassa.

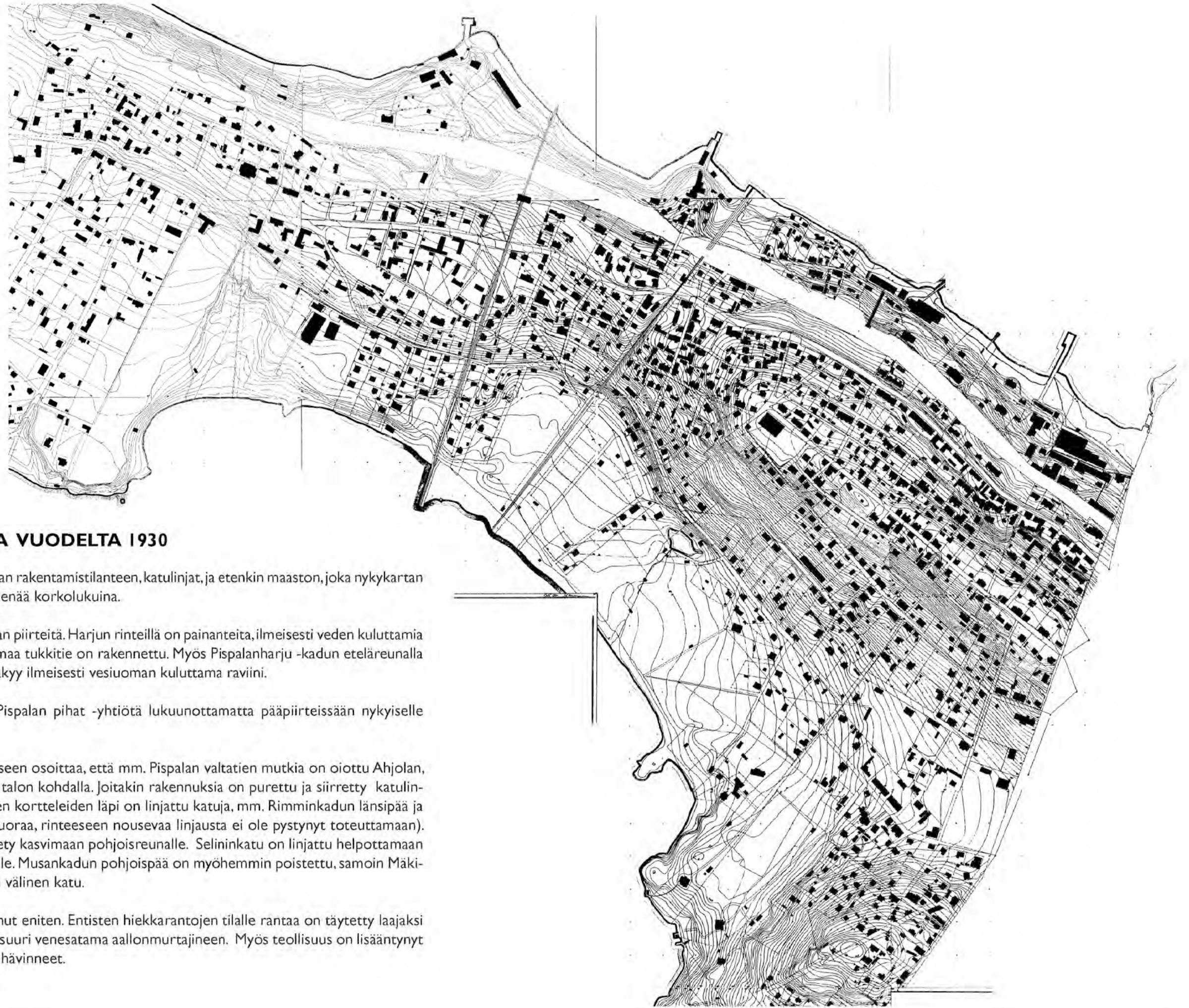

Vanha tie Pispalanharjulla seurakuntatalon länsipuolella ns. Pölkkymettässä, jonka virallinen nimi on Pöllipuisto.

Erämiehenkatu on osa vanhaa tielinjaa.

Ahoniuksen kartta Pispalasta
vuodelta 1930.

AHONIUKSEN KARTTA VUODELTA 1930

Tarkka pohjakartta osoittaa Pispalan rakentamistilanteen, katulinjat, ja etenkin maaston, joka nykykartan rakennetuissa kortteleissa näkyy enää korkolukuina.

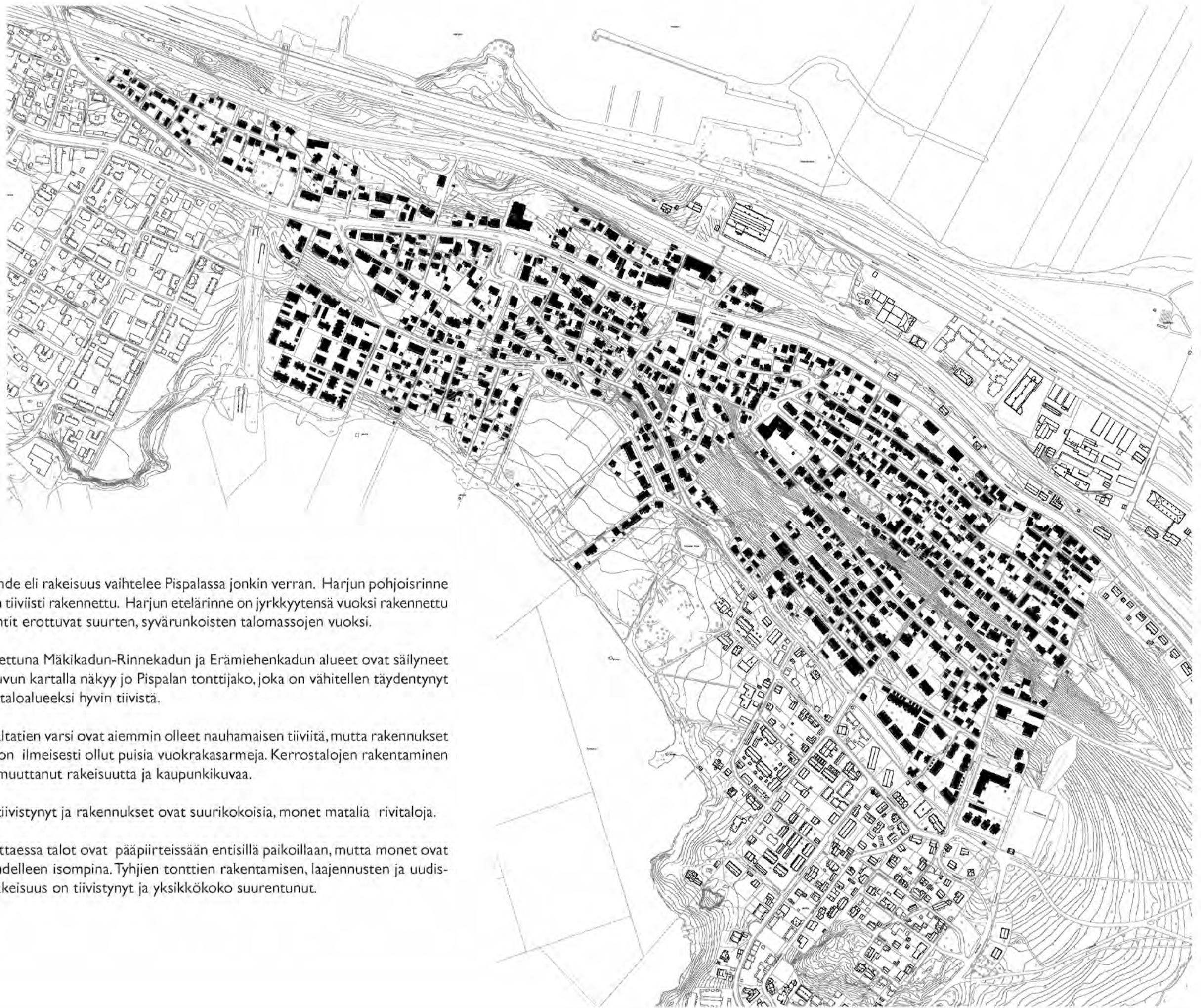
Maastossa näkyy luonnonmaiseman piirteitä. Harjun rinteillä on painanteita, ilmeisesti veden kuluttamia uomia, jollaisen paikalle mm. Harmaa tukkitie on rakennettu. Myös Pispalanharju -kadun eteläreunalla Pispalanportaiden länsipuolella näkyy ilmeisesti vesiuoman kuluttama raviini.

Rakennetut korttelit ulottuvat Pispalan pihat -yhtiötä lukuunottamatta pääpiirteissään nykyiselle alueelle.

Katuverkon vertailu nykytilanteeseen osoittaa, että mm. Pispalan valtatie mutkia on oiottu Ahjolan, seurakuntatalon ja kirkon/VPK:n talon kohdalla. Joitakin rakennuksia on purettu ja siirretty katulinjan tieltä (Ahjolanaukio). Vanhojen kortteleiden läpi on linjattu katuja, mm. Rimminkadun länsipää ja Lauri Viidan kadun vino osuus (suoraa, rinteeseen nousevaa linjausta ei ole pystynyt toteuttamaan). Tahmelan viertotien linjaus on viety kasvimaan pohjoisreunalle. Selininkatu on linjattu helpottamaan kulkua jyrkän etelärinteiden tonteille. Musankadun pohjoispää on myöhemmin poistettu, samoin Mäki-kadin itäpään ja Pispalan valtatie välinen katu.

Pispalan pohjoisranta on muuttunut eniten. Entisten hiekkarantojen tilalle rantaa on täytetty laajaksi tasanteeksi ja sille on rakennettu suuri venesatama aallonmurtajineen. Myös teollisuus on lisääntynyt ja asuinrakennukset käytännössä hävinneet.

Pispalan pohjakartta, nykytilanne.

RAKEISUUS

Rakennusten ja ympäristön suhde eli rakeisuus vaihtelee Pispalassa jonkin verran. Harjun pohjoisrinne Mäkikadun itäpäässä on erittäin tiiviisti rakennettu. Harjun etelärinne on jyrkkyytensä vuoksi rakennettu väljemmin. Uudet alueet ja tontit erottuvat suurten, syvärunkoisten talomassojen vuoksi.

Vuoden 1930 karttaan rinnastettuna Mäkikadun-Rinnekadun ja Erämiehenkadun alueet ovat säilyneet eniten entisen kaltaisina. 30-luvun kartalla näkyy jo Pispalan tonttijako, joka on vähitellen täydentynyt niin, että alue on nykyisin pientaloalueeksi hyvin tiivistä.

Mäkikadun itäpää ja Pispalan valtatie varsi ovat aiemmin olleet nauhamaisen tiiviitä, mutta rakennukset pieniä. Kerrostalojen paikalla on ilmeisesti ollut puisia vuokratasarmoja. Kerrostalojen rakentaminen Pispalan valtatie varteen on muuttanut rakeisuutta ja kaupunkikuvaa.

Tahmelan viertotien varsi on tiivistynyt ja rakennukset ovat suurikokoisia, monet matalia rivitaloja.

Rakennus rakennukselta verrattaessa talot ovat pääpiirteissään entisillä paikoillaan, mutta monet ovat laajentuneet tai rakennettu uudelleen isompina. Tyhjen tonttien rakentamisen, laajennusten ja uudistamisen myötä koko alueen rakeisuus on tiivistynyt ja yksikkökoko suurentunut.

ASEMAKARTTA VUODELTA 1936

Pirkkalan kuntaan kuuluneen Pispalan asemakarttaan on merkitty korttelit, tiet, aukiot ja viheralueet. Kartassa on mielenkiintoisia merkintöjä. Pispalan vanha tori on vielä ollut paikallaan Tahmelan viertotien ja Pispalan valtatie risteyksessä nykyisen grillikioskin ja entisen paloaseman, karttaan merkityn VPK:n talon välissä.

Pispalan palvelut on merkitty karttaan. Poliisikammari (nro I) näkyy Pispalan valtatie varressa. Postitoimisto (nro II) näkyy valtatieltä talolle johtaneen erillisen tien päässä. VPK:n talo (nro III) on torin länsipuolella ja siitä länteen rukoushuone (nro IV). Urheilukentän eteläpuolella on Ala-Pispalan koulu (nro V9 ja kansakoulu nykyisellä paikallaan

Vuorenmaankatua ja Syrjäkatua lukuunottamatta kadunnimet ovat muodossa -tie, koska Pispala kuului maalaiskuntaan - vain kaupungissa on katuja.

Karttaan on merkitty myös vanhat Pispalan (A), Simolan (B), Karvolan (C), Provastin (D), Hennerin (E), Uotilan (F) ja Mattilan (G) tilojen hallintarajat.

Yllä vuonna 1952 maalattu näkymä Pispalasta. Etualalla keskellä näkyvä rakennus on Provastinkadulla. Tahmelan talojen vähäisyys ihmetyttää, mutta ainakin 1930-luvulla Tahmela ja Pispalan etelärinne ovat vielä olleet harvaan rakennettuja. Tauno Hämerannan maalaaman taulun omistaa Tampereen kaupunki.

Näkymä entistä Tahmelan viertotietä, nykyistä Mooseksenmäkeä ja Kannaksenkattaa pitkin itään. Taustalla koulu. Rinteessä erottuvat mansardikattoiset rakennukset ovat Päivölänkadun varrella. Alin on Vuorenmaan valtakunnan päärakennus. Kuva Teuvo Mäkinen 2.4.1937. Vapriikin kuva-arkisto.

Sama paikka keväällä 2005.

Ilmakuva Pispalasta vuodelta 1946. © Maanmittauslaitoksen ilmakuva-arkisto, julkaisulupa numero 576 / MYY / 05.

ILMAKUVA VUODELTA 1946

Vanha ilmakeku osoittaa Pispalan maiseman ja rakennuskannan 1940-luvulla. Rakennusten muodostama ympäristö on saman tyyppinen kuin nykyisinkin ja monet rakennukset ovat samoja.

Kokonaismaisemassa merkittävää on avoimuus. Etelärannan tasaiset maat ovat peltoina ja viljelypalstoina rantaan asti. Rannassa ei ole juuri ollenkaan puustoa. Pyhäjärven lahdenpoukammat ovat miltei kauttaaltaan venerantana.

Nykyinen kasvimaan alue on ollut avointa ja hyvin tehokkaasti viljeltyä. Ilmakekuvan perusteella siinä on viljelypalstojen lisäksi myös hedelmä- ja marjatarhoja ja ilmeisesti myös kasvihuoneita. Myös pihoidilla on puutarhoja ja viljelyksiä etenkin tasaisemmillä mailla kuten Rimminkadun alueella, Koukkarinkadun - Pohjanmaantien alueella sekä Lapiosaarenkadun - Viikinsaarenkadun "Puutarhakaupunginosassa". Samoilla alueilla näyttäisivät pensasaidat olleen melko yleisiä. Pispalan Pihojen korttelissa on ollut laajoja puutarhaviljelyksiä kasvihuoneineen. Pispalan talon ympäristössä on ollut vielä 1940-luvulla pieniä avoimia peltotilkkuja, mutta kaupungin puoleinen Pispalan itäosa on jo melko tiiviiksi rakentunut.

Pispankadun ja Vallikadun välissä on tiivis metsikkö nykyisten kerrostalojen paikalla. Sen alapuolella on ollut laaja puutarha, jonka omenapuita on yhä jäljellä viehättävässä Tahmelan viertotien itäpäädästä jatkuvassa puistossa.

Provastinpuisto ja etenkin koulupuisto erottuvat rakentamattomina alueina. Ne eivät rajaudu niin selvästi kuin uudessa ilmakekuvassa, sillä puistot ovat huomattavan avoimia ja näyttävät liittyvän saumattomasti viereisten tonttien pihapiireihin. Myös Provastinpuiston itäosa erottuu ilmakekuvassa selvästi kapeana rinteen suuntaisena juottina.

Tukkitiet erottuvat avoimina, osittain sora- ja nurmipintaisina tante-reina.

Harjun laen pölkkyettä (nyk. Pöllipuisto) on tiivispuustoinen. Siinä on avoimempi kohta nykyisen rengasliikkeen kohdalla, joka on ilmeisesti rakennettu vanhaan sorakuoppaan. Myös punaisen tukkitien kohdalla on avointa - mäen harjalla oli tukkien nostossa käytettävä hevospyörä. Tälle kentälle rakennettiin nykyinen seurakuntatalo.

Ahjolanaukion kohdalla on ollut Pispalan valtatie mutka. Sekä Ahjolanaukio että tori ovat olleet yksinkertaisia nurmattuneita tannerkenttiä, joilla on itsestään muodostuneita polkuja.

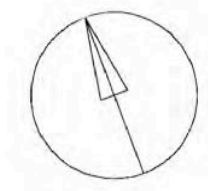

Lielahdentie eli nykyinen Pohjanmaantie Pispalassa. Taustalla Pispalan valtatie, vasemmalla puutarhan koivujen ja syreenien takaa kuultaa Ylä-Pispala. Kuvassa näkyvät rakennukset löytyvät viereisen sivun ilmakekuvasta. Kuva Teuvo Mäkinen 2.4.1937. Vapriikin kuva-arkisto.

Ahjolanaukiota vastapäätä on harmaan tukkitien linja, mutta nykyisen Ylä-Voiman talon itäpuolella olevan aukion tilalla on rakennuksia. Myös Pispalanharjun päätteellä olevalla aukiolle on vielä 1940-luvulla ollut rakennuksia.

Katujen leveydet hahmottuvat ilmakekuvassa selkeästi. Pispalan valtatie on aluetta halkova päätie. Tahmelan viertotie, nykyinen Kannaksenkatu, Pispankatu sekä Pispalanharju ovat leveäköjä alueen sisäisiä pääkatuja. Kapeimpia ovat jyrkimmissä rinteissä sijaitsevat Provastinkatu, Mäkikatu ja Rinnekatu sekä kortteleiden sisäiset kadut. Selininkatua ei vielä edes ole vaan Vallikadun ja Tahmelan viertotien varren tontit ovat olleet syviä.

Vinoon rinnettä nousevien Tahmelan viertotien ja Kannaksenkadun sekä rinteen suuntaisten katujen kulmauksiin muodostuu avoimia kolmioita, jotka näyttävät olevan pieniä peltotilkkuja.

PISPALAN MAISEMASELVITYS
 MILJÖÖTYYPIT
 MA-ARKKITEHDIT
 29.4.2005

MILJÖÖTYYPIT

PISPALAN AHDE – PISPALAN VALTATIEN VARS

Pispalan valtatie varsi on oma miljöötyypinsä, joka on syntynyt vähitellen tien varteen sen houkuttelevana. Katutila on aiemmin ollut tiivisti toistensa lähellä sijaitsevien pienten puutalojen muodostama. Nykyisin kadun varrella on myös kerrostaloja, joiden alakerrassa on liiketiloja. Tonttien keskiosassa sijaitsevien kerrostalojen väleissä on pihoja, eivätkä ne enää muodosta aiemman kaltaista tiivistä nauhaa kadun varteen.

Valtatien leventämisen ja oikomisen seurauksena osa tien varren rakennuksista on purettu ja siirretty. Pohjoispuolella sijaitsevat rakennukset ovat jääneet ahdinkoon tien penkereen viereen.

Pispalan ahde on valtatie mäkisen osuuden vanha nimi. Se alkaa Ahjolan kohdalta ja jatkuu Pohjanmaantien risteykseen. Pispalan ahteessa eri ikäiset rakennukset ovat vuoroin kauempana tiestä, vuoroin sen lähellä. Ne eivät muodosta kovin yhtenäistä katutilaa.

Valtatien varren aukiot, Ahjolanaukio ja vanha tori eivät jäsenny selkeinä. Ahjolanaukiota vastapäätä sijaitseva Päivölänkadun pääte rajautuu selkeämmin. Mäkikadun liittymän kohta vaikuttaa Mäkikadun voimakkaan pengertämisen vuoksi eritasoristeykseltä.

Tahmelan viertotien risteyksessä risteystä rajaavat rakennukset ovat perinteisillä paikoillaan, vaikka osa onkin uusia. Ne muodostavat Y-haaran, ns. "hanhenjalka-aukion", jollaisia näkee orgaanisesti syntyneissä keskiaikaisissa kaupungeissa.

Aidoimmillaan valtatie varsi on Mäkikadun itäpäähän kortteleissa saunan ja kehysliikkeen ympäristössä. Siellä on yhä liiketiloja puutaloissa, jopa niiden vanhoja kylttejä on jäljellä.

Pispalan valtatie Ala-Voimalta, taustalla vasemmalla kirkko ja haulitorni. Kuva Teuvo Mäkinen 2.4.1937. Vapriikin kuva-arkisto.

Mäkikadun itäpää. Kuva V. Kanninen. Vapriikin kuva-arkisto.

Mäkikadun itäpää keväällä 2005. Ylimpänä kuvan keskellä näkyvä rakennus on myös vanhassa valokuvassa, muut ovat vaihtuneet.

Mäkikadun itäpään kohdalla Pispalan valtatie alkuperäistä ilmettä on säilynyt.

Lastusen liike Pispalan valtatie varrella. Kuva n. 1940-luvulta. Vapriikin kuva-arkisto.

Pispalan valtatie Rajaportin saunan luona. Tien pohjoispuolella olevat talot ovat tien varjossa.

Tahmelan viertotien risteyksen muodostuu kiilamainen aukio, jota rajaa risteyksen takana oleva rakennus.